

سیاست خارجی ازبکستان؛ بازی بین دو قدرت

طی هفته‌های اخیر ازبکستان در کانون اخبار و گزارش‌هایی قرار گرفته که بررسی آنها نشان می‌دهد این کشور با درک شرایط پیش آمده در صدد دست زدن به یک تحرک دیپلماتیک در چارچوب ایجاد موازنه در روابط خود از یک سو با روسیه (به عنوان قدرت منطقه‌ای) و از سوی دیگر با آمریکا (قدرت فرامنطقه‌ای) می‌باشد.

در خصوص اخبار فوق‌الذکر می‌توان به ناامنی قلمرو پاکستان برای کاروان‌های تدارکاتی نیروهای آمریکا و ناتو در افغانستان و به دنبال آن تلاش آمریکا به یافتن مسیر جایگزین پاکستان در آسیای مرکزی، شایعات مربوط به استقرار مجدد پایگاه نظامی آمریکا در ازبکستان و قزاقستان از سوی مقامات نظامی روسیه، تحرکات ازبکستان در قطع پیوندهای خود با ساختارهای روس‌محور و بروز شایعاتی از سوی منابع روس در خصوص احتمال قطع عضویت در پیمان امنیت دسته جمعی اشاره کرد.

ارزیابی این اخبار و تحولات بیش از آنکه گویای چرخش در سیاست خارجی ازبکستان باشد، بیانگر آن است که ازبکستان در حال بهره‌گیری از فضای ایجاد شده در نتیجه یک‌سری تحولات منطقه‌ای و تمایلات و طرح‌های آمریکا و روسیه برای دستیابی به اهداف و تأمین برخی منافع خود می‌باشد.

به طور متوسط روزانه با ۱۵۰ کامیون از بندر کراچی در جنوب پاکستان (پس از طی مسیری تقریباً ۸۵۰ کیلومتری) به افغانستان منتقل می‌شود.^۲

این تهاجمات که حتی متوجه پایانه‌ی پیشاور (محل گردآوری و دپوی این کالاها پیش از انتقال به افغانستان)^۳ شده، نه تنها باعث ایجاد تأخیر در حرکت کاروان‌های تدارکاتی ناتو و آمریکا شده، بلکه به اعتراضات و مخالفت

نیاز ناتو و آمریکا به ارسال کالاهای پشتیبانی از مسیری امن برای افغانستان

آمریکا در نظر دارد نیروهای نظامی خود را در افغانستان طی ۱۲ تا ۱۸ ماه دیگر (از آغاز سال ۲۰۰۹) تقریباً به دو برابر افزایش دهد، اما افزایش و گسترش حملات طالبان (و گروه‌های فرصت طلب سارق) در قلمرو پاکستان به کاروان‌های تدارکاتی آمریکا و ناتو، چشم‌انداز مسیر پاکستان را با چالشی جدی روبرو ساخته است، این نکته از آن رو مورد توجه است که در حال حاضر سه چهارم کالاهای مورد نیاز نیروهای مستقر در افغانستان،

2 - Synovitz, Ron. "U.S., NATO seek Afghan supply routs other than Pakistan". RadioFreeEurope/RadioLiberty. Dec 11, 2008

3 - Synovitz, Ron.

1. Golnar Motevalli – "NATO looks to north Afghan neighbours for supplies" – Reuters Dec 14, 2008

مردمی با عملیات کمک‌رسانی آمریکا و ناتو از قلمرو پاکستان منجر گردیده است.^۱

در چنین شرایطی مقامات ناتو و آمریکا با وجود تلاش برای کم‌اهمیت نشان دادن این تهاجمات به شیوه‌های مختلف، در عین حال با اظهار نگرانی از احتمال استمرار این تهاجمات، موضوع جستجو برای مسیرهای جایگزین را مطرح می‌کنند و در این خصوص ضمن نام بردن از قلمرو آسیای مرکزی، حاضر نیستند حتی با اهداف منفی نیز نامی از ایران بیاورند.^۲

در مورد ازبکستان گفته می‌شود در پی گفتگوهای مقامات ناتو با ازبکستان در بهار ۲۰۰۸ که به امضای سندی از سوی ازبکستان (به همراه روسیه)^۳ در جریان نشست اوت ۲۰۰۸ ناتو در بخارست منجر گردید، ازبکستان موافقت کرد تا شبکه حمل و نقل زمینی و هوایی خود را برای ارسال تدارکات غیرنظامی^۴ به افغانستان در اختیار ناتو قرار دهد؛ نکته حائز اهمیت در این خصوص آنکه ازبکستان این کار را بدون مشورت با شرکای خود در پیمان امنیت دسته جمعی صورت داده است.^۵

درخصوص زمینه‌ها و مقدمات این همکاری می‌توان به دید و بازدیدهایی اشاره کرد که آخرین مورد آن سفر ژنرال دیوید پترائوس فرمانده نیروهای مرکزی آمریکا در تاریخ ۲۹ آذر ۸۷ به تاشکند بود که همزمان با نشست غیررسمی سران پیمان امنیت دسته جمعی در قزاقستان صورت گرفت.

پیش از سفر فوق‌الذکر، چهار مقام غربی و آمریکایی زیر به ازبکستان سفر کرده بودند: باب سیمونی نماینده ویژه ناتو در امور آسیای مرکزی در تاریخ ۲۵ سپتامبر ۲۰۰۸؛ ژنرال جیمز لویس فرمانده نیروهای مرکزی آمریکا در تاریخ ۲۴ سپتامبر ۲۰۰۸؛ یونگ وزیر دفاع آلمان و هیأت همراه (که با سفر هیأت دولتی روسیه به سرپرستی نخست وزیر آن کشور ولادیمیر پوتین همزمان بود) و در آخر قائم مقام فرماندهی نیروهای مرکزی آمریکا و دیدار وی با وزیر دفاع ازبکستان در تاریخ ۲۸ اوت ۲۰۰۸ که طبق اخبار منتشرشده هدف این دیدارها، گسترش همکاری‌های دو طرف در زمینه‌های فنی، نظامی و امکان افزایش بهره‌برداری از کریدور حمل و نقلی ازبکستان برای جابجایی کالاهای غیرنظامی مورد نیاز نیروهای ناتو با هدف از بین بردن مقاومت نیروهای تروریستی افغانستان اعلام شد.^۶

اهمیت جایگاه ازبکستان زمانی بیشتر درک می‌شود که بدانیم همکاری ناتو با روسیه، پس از تهاجم ماه اوت روسیه به گرجستان و به دنبال آن متشنج شدن روابط روسیه و آمریکا، پیشرفت بسیار اندکی داشته و حتی هنوز چشم انداز روشنی ندارد؛ بر این اساس آمریکایی‌ها با امید به جلب همکاری ازبکستان، برای این کشور جایگاه خاصی به عنوان قلمرو جایگزین قائل می‌شوند، به حدی

1 - Mulrine, Anna. "U.S. military eyes alarming spike in attacks on key supply convoys Afghanistan". Dec 22, 2008.

2 - Candace Rondeaux & Walter Pincus – "U.S. looks for alternatives to vital NATO supply route" – Washington Post – NOV 19, 2008

۳. شاید در وهله نخست این همکاری روسیه با ناتو با توجه به تحولات مرتبط با روابط این کشور با غرب متناقض به نظر برسد، لیکن باید توجه داشت که این همکاری روسیه براساس تلاش برای دورکردن تهدید طالبان از مرزهای جنوبی و کشورهای همجوار افغانستان و پیشگیری از تولید و قاچاق موادمخدر به خاک خود قابل ارزیابی است.

۴. البته به گفته برخی منابع گفتگوهای بین ناتو و روسیه در جریان است تا در خصوص انتقال کالاهای نظامی نیز توافقاتی صورت پذیرد. (Shanker, Thom. "U.S. to widen supply routes in Afghan war". (The New York Times. Dec 31, 2008

5 - Synovitz, Ron.

6 - Eurasianet.org. Dec 19, 2008

7 - uzmetronom.com- ۳۰ آذر ۸۷

که حتی (چه بسا در اقدامی تبلیغی - ترغیبی) سرنوشت نبرد در افغانستان را به همکاری آن کشور گره می‌زنند.^۱ البته ازبکستان پیش از این و از طریق پایگاه ناتو در شهر ترمز که در اختیار نیروهای آلمانی است، همکاری منظمی در ارسال سوخت مورد نیاز نیروهای ناتو داشته‌اند.^۲

به هر حال واقعیت این است که ازبکستان دارای تنها مسیر ریلی متصل به شمال افغانستان است،^۳ البته در صورت عملیاتی بودن این طرح، با توجه به مشکلات زیرساختی حمل و نقل در آسیای مرکزی، غرب باید نسبت به بازسازی و نوسازی شبکه حمل و نقل آسیای مرکزی اقدام کند و از جمله آلمانی‌ها باید در جهت امتداد خط آهن ترمز - حیرتان که تنها ۳ کیلومتر به داخل افغانستان رفته، اقدام نموده و آن را تا حداقل ۶۷ کیلومتر یعنی تا شهر کلیدی مزارشریف تداوم بخشند که این امر علاوه بر هزینه‌های زیاد (چند میلیون دلاری) حداقل یکسال به طول می‌انجامد^۴، ضمن آنکه ناتو در نظر دارد یک شبکه‌ی ریلی بین‌المللی را با مشارکت کشورهای: اوکراین، بلاروس، روسیه، قزاقستان و ازبکستان بازسازی نماید و در همین خصوص فرماندهی حمل و نقل پنتاگون به دنبال یافتن پیمانکار برای حمل حدود ۵۰ هزار کانتینر ریلی در طول سال در مسیر جدید از اروپا به قفقاز یا آسیای مرکزی است.

اظهارات منابع روس در خصوص احتمال خروج ازبکستان از پیمان امنیت دسته جمعی

پس از خروج ازبکستان از سازمان اقتصادی اوراسک، برخی منابع روسی از جمله کنستانتین زاتولین

رئیس مؤسسه مطالعات کشورهای مشترک‌المنافع روسیه^۵ احتمال خروج ازبکستان از پیمان امنیت دسته جمعی را مطرح کردند و مبنای این نوع اظهارات، عدم شرکت ازبکستان در نشست غیر رسمی این پیمان در تاریخ ۱۸ تا ۲۰ دسامبر (۳۰ - ۲۸ آذر) در قزاقستان بود، ضمن آنکه ازبکستان اسنادی را که می‌بایست در چارچوب پیمان تا اول ژانویه ۲۰۰۹ تصویب می‌کرد، هنوز تصویب نکرده و بخش اعظم اسناد را نیز با ملاحظات و شرط و شروطی امضا کرده است.^۶

با این حال دبیرکل پیمان مذکور با رد این ارزیابی‌ها و خوش‌بینی و با اشاره به تأسیس اداره‌ای در وزارت امور خارجه ازبکستان برای هماهنگی با کشورهای عضو پیمان، آن را نشانه علاقمندی ازبکستان به گسترش همکاری‌ها با این پیمان قلمداد کرده است.^۷

گفتنی است خروج ازبکستان از اوراسک حرکتی غیرمترقبه نبود، زیرا رئیس جمهور ازبکستان در آخرین دیدار با همتای روسی خود با اظهار نارضایتی از عملکرد این اتحادیه، پیشنهاد کرده بود تا اوراسک و پیمان امنیت دسته‌جمعی با هدف ایجاد یک سازمان قوی‌تر در هم ادغام شوند^۸، بنابراین خروج ازبکستان در واقع برآیند نارضایتی این کشور از ناکارآمدی سازمان اوراسک^۹ بود.

نکته حائز اهمیت دیگر آنکه این تحرکات ازبکستان به طور جدی باعث نگرانی کرملین شده است؛ زیرا روسیه این حرکت را آغاز گرایش کشورهای منطقه به دور شدن از مسکو ارزیابی می‌کند؛ البته این واقعیت است که این تحرکات واگرایانه از مسکو، برآیند تهاجم روسیه به

۵. خبرگزاری فرغانه - رو (fergana.ru) مورخ: ۱۹ دسامبر ۲۰۰۸ (برابر با ۸۷/۹/۲۹)

۶. خبرگزاری vesti.uz مورخ: ۱۹ دسامبر ۲۰۰۸ (برابر با ۸۷/۹/۲۹)

۷. خبرگزاری ایتار - تاس روسیه مورخ: ۱۹ دسامبر ۲۰۰۸ (برابر با ۸۷/۹/۲۹)

۸. خبرگزاری رسمی ازبکستان «اوزبیورت» - ۴ ژانویه ۲۰۰۹

1 - Eurasianet.org. Dec 19, 2008

2 - Golnar Motevalli

3 - Eurasianet.org. Dec 19, 2008

4 - Eurasianet.org. Dec 19, 2008

گرجستان در تابستان ۲۰۰۸ و به دنبال آن به رسمیت شناختن یکجانبه استقلال آبخازیا و اوستیا توسط روسیه بود، به طوری که حتی نزدیک‌ترین هم‌پیمانان روسیه در پیمان قرارداد امنیت دسته‌جمعی نیز از روسیه پیروی نکردند.^۱

شایعات مربوط به احتمال استقرار مجدد پایگاه نظامی آمریکا در ازبکستان

به تحولات بالا باید انتشار اخباری مبنی بر تمایل واشنگتن به استقرار پایگاه نظامی در ازبکستان و قزاقستان را نیز افزود.

منبع اولیه این خبر مقامات نظامی روسیه بودند، به نحوی که ابتدا رئیس ستاد کل نیروهای مسلح روسیه ژنرال نیکولای ماکاروف^۲ این موضوع را مطرح کرد و سپس سرتیپ لئونید ایواشوف رئیس آکادمی مسایل ژئوپلیتیک روسیه در گفت و گو با خبرگزاری اینترفاکس با یادآوری اینکه چندی پیش نظامیان آمریکا به ازبکستان رفته و از پایگاه خان‌آباد بازدید کرده بودند، بروز شایعات مربوط به تأسیس پایگاه آمریکا در ازبکستان را نتیجه عقب‌نشینی کریم‌اف در برابر فشارهای آمریکا عنوان نمود.^۳ این اخبار با تکذیب آمریکایی‌ها روبرو شد، به طوری که وزارت امور خارجه و معاون دستیار وزیر امور خارجه آمریکا با رد این اظهارات، آن را دور از واقعیت عنوان کردند^۴، همچنین سخنگوی سفارت آمریکا در تاشکند نیز در همین خصوص با غیرواقعی خواندن این

اطلاعات، گفت: دولت آمریکا در نظر ندارد هیچ پایگاهی در خاک ازبکستان مستقر سازد.^۵

در این میان ازبک‌ها به طور مستقیم موضعی درخصوص این شایعات اتخاذ نکردند و تنها ولادیمیر پارامانوف کارشناس مسائل سیاسی ازبک طی اظهاراتی با توجه به روند رو به رشد همکاری‌های نظامی قزاقستان با آمریکا، این کشور را نامزد اصلی ایجاد پایگاه آمریکا ذکر کرد.^۶

با این احوال موضع نیکولای باردیوژا دبیر کل پیمان امنیت دسته‌جمعی محتاطانه و دوپهلو بود، به طوری که وی با بیان اینکه تاکنون از سوی ازبکستان در این خصوص اطلاعی به پیمان امنیت دسته‌جمعی واصل نشده و از این رو نمی‌تواند این اطلاعات را تأیید کند، خاطر نشان کرد که البته باید نکات معین همکاری‌های دو جانبه این کشورها با ناتو را در نظر گرفت، زیرا بسیاری از کشورها از جمله روسیه نیز چنین همکاری دو جانبه‌ای را با سازمان ناتو دارد.^۷

انگیزه‌های اقتصادی ازبکستان برای واگرایی از روسیه و ساختارهای روس محور

عامل اقتصادی و در این میان انرژی (در کنار آب و پنبه) بی‌تردید از محورهای عمده و مؤثر در رویکردهای سیاست خارجی ازبکستان به شمار می‌رود.

پس از حادثه اندیجان و محکومیت شدید ازبکستان توسط غرب که به نزدیکی بیشتر ازبکستان به روسیه

۵. خبرگزاری نووستی - ۱۹ دسامبر ۲۰۰۸

۶. به نوشته روزنامه نزاویسیمایا گازتا (چاپ روسیه مورخ: ۱۹ دسامبر ۲۰۰۸) (برابر با ۸۷/۹/۲۹) قزاقستان همکاری نظامی خود با ایالات متحده آمریکا را با ضرورت مبارزه با طالبان در افغانستان توجیه می‌کند، از جمله سنای این کشور در دسامبر سال ۲۰۰۸ دو یادداشت تفاهم حمایت از عملیات جنگی نیروهای ائتلافی در افغانستان را به تصویب رساند و به هواپیماهای نظامی آمریکا و ناتو اجازه داد تا برای فرود فوق‌العاده از بخشی از فرودگاه آلماتا استفاده کنند.

۷. خبرگزاری فرغانه - رو (fergana.ru) مورخ: ۱۹ دسامبر ۲۰۰۸ (برابر با ۸۷/۹/۲۹)

۱. روزنامه ورمیا نوووستی (چاپ روسیه) مورخ: ۲۰۰۸/۱۲/۱۹ (۸۷/۹/۲۹)

۲. روزنامه نزاویسیمایا گازتا چاپ روسیه مورخ: ۱۹ دسامبر ۲۰۰۸ (برابر با ۸۷/۹/۲۹)

۳. خبرگزاری فرغانه - رو (fergana.ru) مورخ: ۱۹ دسامبر ۲۰۰۸ (برابر با ۸۷/۹/۲۹)

۴. روزنامه نزاویسیمایا گازتا چاپ روسیه مورخ: ۱۹ دسامبر ۲۰۰۸ (برابر با ۸۷/۹/۲۹)

منجر گردید، مسکو کاملاً مطمئن بود که ازبکستان دیگر خط مشی سیاسی خود را تغییر نخواهد داد و با چنین پیش‌زمینه‌ای در سپتامبر ۲۰۰۸ آمادگی خود را برای گسترش همکاری‌های نظامی- فنی با ازبکستان اعلام نمود و حتی مطبوعات روسی تأکید کردند که پوتین در نظر دارد ازبکستان را به منطقه نفوذ روسیه برگرداند و از ازبکستان قول محکمی بگیرد تا دیگر در خاک خود به پایگاه نظامی آمریکا اجازه استقرار ندهد و در عوض مسکو گاز ازبکستان را به قیمت اروپا خریداری کند؛ اما تعلق روسیه در توافق با ازبکستان در این امر موجب پیامدهای سیاسی غیرقابل پیش‌بینی شد؛ ازبکستان مانوری سیاسی را آغاز کرد تا نشان دهد دیگر مایل نیست از روسیه در بخش گاز پیروی کند، بر این اساس زمانی که مقامات ازبکستان در آخرین هفته‌های مانده به سال ۲۰۰۸، در گفتگو با مقامات قرقیزستان و تاجیکستان بهای هر هزار متر مکعب گاز صادراتی خود را ۳۰۰ دلار تعیین کردند، در واقع نشان دادند که این قیمت نقطه آغاز مذاکرات آنها با شرکت گازپروم خواهد بود تا بدین نحو انحصار این شرکت روسی را در بازی کردن روی قیمت گاز به چالش بکشند.

با چنین اقدامی و در شرایطی که بهای جهانی نفت و گاز با کاهش روبه‌روست، ازبکستان و سایر کشورهای منطقه به طور مستقیم و غیرمستقیم یادآوری کردند که در نظر دارند بخشی از کیک گاز (سود حاصل از صادرات و ترانزیت گاز) را که پیش از آن گازپروم به خود اختصاص می‌داد، از آن خود کنند که در نهایت مانور سیاسی ازبکستان تأثیر خود را بر گازپروم گذاشت و در نخستین

روزهای سال ۲۰۰۹، دو طرف توافق کردند که بهای گاز خریداری شده بالاتر از ۳۰۱ دلار باشد.^۲

بحث حقوق بشر در ملاحظات روابط بین ازبکستان - اتحادیه اروپا و آمریکا

در شرایطی که به نظر می‌رسد آمریکا گام‌هایی جدی و حتی عملی را برای ایجاد تغییراتی در روابط دوجانبه با ازبکستان آغاز کرده، با این حال بزرگترین چالش در نگاه آمریکایی‌ها در هر گونه اصلاح رویکرد به ازبکستان، موضوع حقوق بشر خواهد بود. موضوعی که در پی حوادث اندیجان در سال ۲۰۰۵ و انتقاد غرب از ازبکستان، منجر به تیرگی شدید روابط دو طرف و بسته شدن پایگاه نظامی آمریکا در قرشی خان آباد^۳ گردید؛ زیرا غرب به زعم خود بر سر موضوع حقوق بشر، روابطش با ازبکستان به تیرگی گرایید.

در این خصوص به نظر می‌رسد برخی منابع نظامی آمریکایی با هدف کاهش حساسیت طرف ازبکی و چه بسا کاستن از وزن موضوع حقوق بشر و در تقابل قرار ندادن آن با همکاری‌های نظامی، تلاش دارند تا از سویی موضوع حقوق بشر را کم اهمیت جلوه دهند و از سوی دیگر بگویند که هرگونه همکاری با ازبکستان متضمن افزایش همکاری‌های نظامی نیست و نیازی به استقرار یک پایگاه نظامی ندارد، بلکه موضوع تنها انتقال کالاهای تدارکاتی نیروهای نظامی از طریق شرکت‌های عادی حمل و نقلی خواهد بود^۴ و به همین جهت نیازی به بحث‌های پیچیده همچون حقوق بشر نخواهد بود.

۲. خبرگزاری رسمی ازبکستان (UZREPORT) - ۵ ژانویه ۲۰۰۹

۳. موسوم به: K2

4 - Shanker, Thom. "U.S. to widen supply routes in Afghan war". The New York Times. Dec 31, 2008

۱. روزنامهٔ اخو چاپ روسیه مورخ: ۱۹ دسامبر ۲۰۰۸ (برابر با ۸۷/۹/۲۹)

الف) بررسی تحركات و دگرگونی‌ها در سیاست خارجی ازبکستان طی سال‌های پس از استقلال، گویای آن است که ازبکستان خود را به یک کشور دنیای سوم تبدیل کرده و به طور دائم تلاش دارد تا با درک موقعیت و حرکت در فضای اختلافات بین روسیه و آمریکا^۱، از این فضاها در جهت تأمین منافع خود (از جمله توافق اخیر با گازپروم) بهره‌برداری نماید. بر همین اساس ازبکستان در ماه‌های اخیر با یک محاسبه چندعاملی^۲ و در نظر گرفتن عواملی همچون: موقعیت منطقه‌ای خود، اختلافات بین روسیه و آمریکا، افزایش و گسترش تهاجمات طالبان و جسور شدن آنها در به خطر انداختن خطوط تدارکاتی نیروهای نظامی ناتو و آمریکا در پاکستان، رویکرد رئیس‌جمهور جدید آمریکا مبنی بر یافتن منابع جدید برای درگیر شدن در موضوع افغانستان، موضع رسمی آمریکا برای افزایش نیروهای خود در افغانستان، نیازمندی آمریکا به یافتن مسیری امن و قابل اتکا به جای پاکستان و درک موقعیت ژئوپلیتیک و نیازهای اقتصادی و سیاسی خود ازبکستان، تمایل به نوعی مصالحه با غرب (درخصوص موضوعات حقوق بشری و گسترش همکاری‌ها با اروپا و آمریکا) دارد و بازی پیچیده‌ای را برای بهره‌گرفتن از شرایط پیش آمده در جهت منافع ملی خود آغاز کرده است.

در این چارچوب، ازبکستان از یک سو با خروج از

اوراسک و شرکت‌نکردن در نشست سران پیمان امنیت دسته جمعی و از دیگر سو با به نمایش گذاردن تحركاتی مبنی بر تمایل متقابل بین این کشور و آمریکا به همکاری و نزدیکی، توانسته ابتکار عمل را در تنظیم روابط با روسیه به دست بگیرد و حال این رئیس‌جمهور روسیه است که باید در ماه ژانویه در سفر به تاشکند پیرامون تحولات منطقه و اقدامات ازبکستان با این کشور چانه زنی کند، بر همین اساس که صیف‌الین مشاور سابق رئیس‌جمهور ازبکستان گفته است: البته هنوز معلوم نیست که مقامات ازبکستان حتی در صورت آمادگی ایالات متحده آمریکا برای پرداختن پول بیشتر چه تصمیمی خواهند گرفت، زیرا آنها در ماه ژانویه ۲۰۰۹ در تاشکند منتظر دیمتری مدودوف رئیس‌جمهور روسیه هستند.^۳

ب) موضوع افغانستان: اگرچه کشورهای منطقه از جمله ازبکستان در این خصوص به دنبال بده بستن‌هایی با غرب و ناتو هستند، لیکن رویکرد مشترک همه این کشورها بر علاقمندی به حل و فصل موضوع افغانستان قرار دارد؛ از همین رو حتی شاهدیم که روسیه با وجود تنش‌های اخیر بر سر گرجستان با غرب و یا ازبکستان با توجه به تنش‌های شدید با غرب طی سه سال اخیر بر سر اندیجان، آمادگی خود را برای همکاری بر سر موضوع افغانستان اعلام کرده است.

حمیدرضا انوری

نماینده‌ی جمهوری اسلامی ایران - تاشکند

۱. اجازه ایجاد پایگاه نظامی برای آمریکا و سپس تعطیلی آن در پی انتقادهای حقوق بشری آمریکا و غرب و هم اکنون فراهم شدن فضا برای ایجاد تغییراتی در روابط خود با آمریکا در همین رابطه قابل ارزیابی است.

2 - Multi-factorial

۳. روزنامه نزاویسیمایا گازتا چاپ روسیه مورخ: ۱۹ دسامبر ۲۰۰۸ (برابر با ۸۷/۹/۲۹)